

Review Article

The Impact of Professional Identity with a Hidden Curriculum Approach on Moral Intelligence of University Students in Mazandaran Province for Model Development

Zahra Karimonnafs¹ , Seyyedeh Zahra Hoseini²

1. PHD in Educational Management, Educational Management Department, Nek.C., Islamic Azad University, Neka, Iran. **Email:** Zahra.karimonnafs@iau.ac.ir

2. PHD in Educational Management, Educational Management Department, Nek.C., Islamic Azad University, Neka, Iran. **Email:** S.zhosseyni@gmail.com

* **Corresponding Author:** Zahra.karimonnafs@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Professional Identity,
Hidden Curriculum,
Moral Intelligence,
University of
Mazandaran

Received:

20 November 2024

Received in revised form:

02 January 2025

Accepted:

15 January 2024

Published:

March 2025

Pp.40-55

Background and Objectives: The present study aimed to investigate the effect of professional identity with a hidden curriculum approach on the moral intelligence of students in universities in Mazandaran province in order to present a model. This study sought to identify the dimensions of professional identity with a hidden curriculum approach and rank them and their effect on students' moral intelligence, as well as to examine the fit of the model.

Methodology: This study was applied in terms of purpose and was of mixed data type (qualitative and quantitative), of the type of exploratory sequential design and in terms of cross-sectional time, and in terms of data collection method in the qualitative section, the grand theory method was used to analyze in-depth interviews with experts and extract common themes. In the quantitative section, the current situation was examined in a descriptive-survey manner using a researcher-made questionnaire. The participants in the qualitative section included 20 people, 12 of whom were selected from experts in the field of professional identity with a hidden curriculum approach. In the quantitative part, 380 students from universities in Mazandaran province were selected as a statistical sample from a total of 47,507 people based on the Krejci and Morgan table in terms of academic units.

Results: The findings show that causal conditions (with a coefficient of 0.752), contextual conditions, pivotal phenomenon (with a coefficient of 0.743), and intervening conditions (with a coefficient of 0.603) have a significant effect on professional identity. Also, strategic and consequential factors (with a coefficient of 0.491) also play an important role in this process.

Conclusion: The proposed model has a good fit and the evaluation indicators indicate moderate to strong predictive power in explaining the relationships between professional identity variables and moral intelligence. Professional identity significantly affects students' moral intelligence, especially in the dimensions of responsibility and compassion. Hidden curricula and improved educational conditions can help simultaneously strengthen students' professional identity and moral intelligence.

Citation: Karimonnafs,Z. and Hoseini,S. Z. (2025). The Effect of Professional Identity with a Hidden Curriculum Approach on the Moral Intelligence of Students in Universities in Mazandaran Province in Order to Present a Model. *Knowledge and Research in New Higher Education*, 1(4), 40-55.

<https://doi.org/10.22034/nherk.2025.567775.1018>

Authors retain the copyright and full publishing rights. © Authors.

The Article is Published by [Alim-e-Noor Publication Center](http://www.alim-e-noor.com).

This article is an open access article licensed under

مقاله پژوهشی

تاثیر هویت حرفه ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه‌های

استان مازندران به منظور ارائه مدل

زهرا کریم النفس^۱، زهرا حسینی^۲

۱. دکتری تخصصی مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد نکا، دانشگاه آزاد اسلامی، نکا، ایران.
۲. دکتری تخصصی مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد نکا، دانشگاه آزاد اسلامی، نکا، ایران.

نویسنده مسئول: Zahra.karimomafs@iaua.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر هویت حرفه ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه های استان مازندران به منظور ارائه مدل انجام شد. این تحقیق به دنبال شناسایی ابعاد هویت حرفه ای با رویکرد برنامه درسی پنهان و رتبه بندی آن‌ها و تاثیر آن بر هوش اخلاقی دانشجویان، همچنین بررسی برآزش مدل بود.

روش پژوهش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نوع داده آمیخته (کیفی و کمی) از نوع طرح متوالی اکتشافی و بر حسب زمان مقطعی، بر حسب روش گردآوری داده ها در بخش کیفی، از روش گرانند تئوری برای تحلیل مصاحبه‌های عمیق با متخصصان و استخراج مضامین مشترک استفاده شد. در بخش کمی به بررسی وضعیت موجود به صورت توصیفی-پیمایشی با استفاده از پرسشنامه‌ای محقق ساخته پرداخته شد. مشارکت کنندگان در بخش کیفی شامل ۲۰ نفر بودند که ۱۲ نفر از صاحب نظران حوزه هویت حرفه ای با رویکرد برنامه درسی پنهان، انتخاب شدند. در بخش کمی، ۳۸۰ نفر از دانشجویان دانشگاه های استان مازندران از مجموع ۴۷۵۰۷ نفر بر اساس جدول کرجسی و مورگان بر حسب واحد دانشگاهی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

یافته ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که شرایط علی (با ضریب ۰.۷۵۲)، شرایط زمینه‌ای، پدیده محوری (با ضریب ۰.۷۴۳) و شرایط مداخله‌گر (با ضریب ۰.۶۰۳) تاثیر قابل توجهی بر هویت حرفه‌ای دارند. همچنین، عوامل راهبردی و پیامدی (با ضریب ۰.۴۹۱) نیز در این فرآیند نقش مهمی ایفا می‌کنند.

نتیجه گیری: مدل پیشنهادی از برآزش مناسبی برخوردار است و شاخص‌های ارزیابی نشان‌دهنده قدرت پیش‌بینی متوسط تا قوی در تبیین روابط بین متغیرهای هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی هستند. هویت حرفه‌ای به‌طور معناداری بر هوش اخلاقی دانشجویان، به‌ویژه در ابعاد مسئولیت‌پذیری و دلسوزی، تاثیرگذار است. برنامه‌های درسی پنهان و بهبود شرایط آموزشی می‌توانند به تقویت همزمان هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی دانشجویان کمک کنند.

واژگان کلیدی:

هویت حرفه ای،
برنامه درسی پنهان،
هوش اخلاقی،
دانشگاه مازندران.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۸/۳۰

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۰/۱۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۰/۲۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۲/۰۱

صص. ۴۰-۵۵

استناد: کریم النفس، زهرا و حسینی، زهرا. (۱۴۰۳). تاثیر هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه‌های

استان مازندران به منظور ارائه مدل. *دانش و پژوهش در آموزش عالی نوین*، ۱(۴)، ۴۰-۵۵.

[doi: https://doi.org/10.22034/nherk.2025.567775.1018](https://doi.org/10.22034/nherk.2025.567775.1018)

حق نشر و حقوق کامل انتشار برای نویسندگان محفوظ است. © نویسندگان. این مقاله توسط مرکز انتشارات علیم نور منتشر شده است. این مقاله یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت مجوز Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) منتشر شده است.

دوران دانشجویی مرحله‌ای تعیین‌کننده در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای افراد است که تصمیم‌ها و تجربه‌های این دوره نقش مهمی در آینده شغلی و اجتماعی آنان ایفا می‌کند (یاری دهنوی و شفیعی داپورواری، ۱۴۰۰). هویت حرفه‌ای به عنوان درک از خود حرفه‌ای مبتنی بر نگرش‌ها، عقاید، احساسات، ارزش‌ها، انگیزه‌ها و تجارب است. این ارزش‌ها و عقاید می‌باشد که راهنمای تفکر و عمل او بوده و برای تثبیت هویت حرفه‌ای، ذاتی و ضروری است (لیو و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۱۱۵۹). هویت حرفه‌ای دانشجویان در بستر زندگی دانشجویی، تعاملات اجتماعی و تجربیات آموزشی شکل می‌گیرد و فرایندی پویا و مستمر محسوب می‌شود (ایمان‌زاده و جعفریان، ۱۳۹۸؛ کول و همکاران، ۲۰۲۳). محیط آموزشی و الگوهای رفتاری، به‌ویژه از طریق برنامه درسی پنهان، نقش اساسی در انتقال ارزش‌ها و هنجارهای حرفه‌ای دارند (برانسون، ۲۰۲۰). برنامه درسی پنهان مجموعه‌ای از پیام‌های ضمنی آموزشی است که بیشترین تأثیر را بر نگرش‌ها، ارزش‌ها و عواطف دانشجویان می‌گذارد (محمدی و همکاران، ۱۴۰۰؛ روسو و فریک، ۲۰۲۳). پژوهش‌ها نشان می‌دهد این برنامه می‌تواند بر تقویت هوش اخلاقی دانشجویان اثرگذار باشد (عرب‌بافرانی و همکاران، ۱۴۰۰). هوش اخلاقی به عنوان توانایی تشخیص و عمل بر اساس اصول اخلاقی، عامل مهمی در رفتارهای حرفه‌ای و اجتماعی افراد است (برات‌پور و نادری، ۱۴۰۲). هویت حرفه‌ای قوی می‌تواند زمینه‌ساز مسئولیت‌پذیری و تعهد اخلاقی دانشجویان در جامعه شود. بر این اساس، پژوهش حاضر به بررسی مدل تأثیر هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران می‌پردازد.

برنامه درسی پنهان به مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهایی اطلاق می‌شود که به طور غیررسمی در فرآیند یاددهی و یادگیری منتقل می‌شود. این برنامه ممکن است شامل تعاملات اجتماعی، فرهنگ سازمانی و معیارهای غیررسمی باشد که بر شکل‌گیری هویت دانشجویان تأثیر می‌گذارد. به کارگیری برنامه درسی پنهان برای ترویج رشد حرفه‌ای دانشجویان، تنها یک تغییر در آموزش برای پیامد بهتر یادگیری نیست، بلکه راهبردی هوشمند در جهت سرمایه‌گذاری به منظور مشروعیت بخشیدن به وجود دانشکده‌ها به عنوان یک مؤسسه اجتماعی قلمداد می‌شود. تحقیقات نشان داده‌اند که برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی می‌تواند موثر باشد (عرب‌بافرانی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۹۵). به کارگیری برنامه درسی پنهان برای ترویج رشد حرفه‌ای دانشجویان ضروری است. از طرفی بسیاری از رفتارها و عملکردهای انسان ریشه در اصول و ارزش‌های اخلاقی دارد و از آن متأثر می‌شود. هوش اخلاقی، «هوش حیاتی» برای همه انسان‌ها است (دور و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۲۴). لذا دانشگاه‌ها، باید علاوه بر برنامه درسی آشکار به برنامه درسی پنهان هم توجه نمایند. به این ترتیب، برنامه درسی پنهان می‌تواند نقشی اساسی در توسعه هوش اخلاقی دانشجویان ایفا کند. هوش اخلاقی به

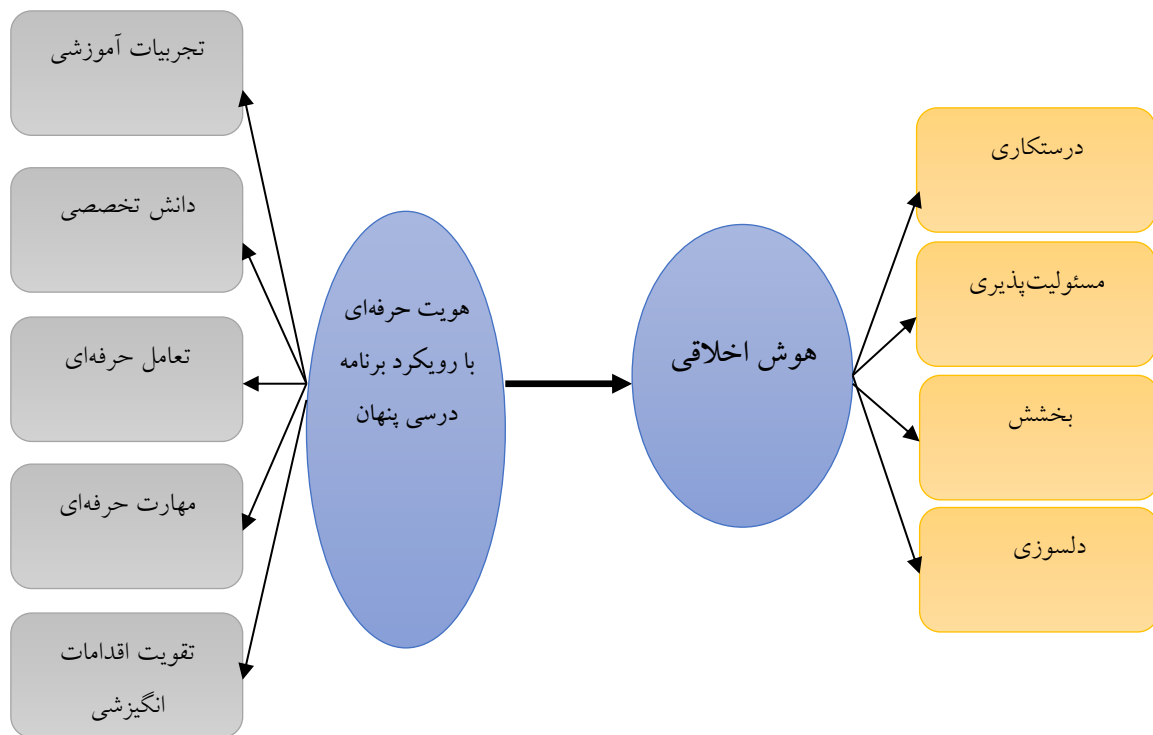
توانایی فرد در تشخیص، تجزیه و تحلیل و عمل بر اساس ارزش‌های اخلاقی اشاره دارد. این مولفه شامل مهارت‌هایی مانند همدلی، مسئولیت‌پذیری و توانایی در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی است. هوش اخلاقی یکی از ابعاد هوش است که می‌تواند چارچوبی را برای عملکرد صحیح انسان‌ها فراهم آورد و به عنوان یک عامل پیش‌بینی‌کننده رفتار محسوب شود. اصول هوش اخلاقی شامل عمل کردن مبتنی بر اصول، ارزش‌ها و باورها، راستگویی، استقامت و پافشاری برای حق، وفای به عهد، مسئولیت‌پذیری برای تصمیمات شخصی، اقرار و پذیرفتن مسئولیت اشتباهات و شکست‌ها، قبول مسئولیت برای خدمت به دیگران، اهمیت دادن خودجوش به دیگران، توانایی در بخشش خطاهای خود و دیگران می‌باشد (برات پور و نادری، ۱۴۰۲، ص ۲۰۹). علت طرح این موضوع این است که با توجه به اهمیت هوش اخلاقی در زندگی حرفه‌ای و اجتماعی، بررسی عواملی که می‌توانند این هوش را تقویت یا تضعیف کنند، از اهمیت بالایی برخوردار است. به ویژه در حوزه‌های آموزشی، برنامه درسی پنهان (که شامل ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های غیررسمی است که دانشجویان در طول تحصیل خود کسب می‌کنند) می‌تواند نقش مهمی در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی دانشجویان ایفا کند. هویت حرفه‌ای قوی می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا در آینده به عنوان افرادی مسئولیت‌پذیر و متعهد به اخلاق حرفه‌ای در جامعه ظاهر شوند. هوش اخلاقی به عنوان یک عامل کلیدی در تعیین رفتارهای اخلاقی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، می‌تواند تأثیر بسزایی در موفقیت فردی و حرفه‌ای دانشجویان داشته باشد. برنامه درسی پنهان به عنوان بخشی از فرآیند آموزشی، می‌تواند به طور غیرمستقیم بر شکل‌گیری هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی دانشجویان تأثیر بگذارد. همچنین کمبود تحقیقات در زمینه تأثیر برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی می‌تواند یکی از زمینه‌های طرح مسئله باشد. بنابراین هوش اخلاقی به منزله یک راهنما برای رفتار و اعمال انسان عمل کرده و کمک می‌کند که اعمال هوشمندانه و بهینه‌ای داشته باشیم. هوش اخلاقی می‌تواند تحت تأثیر هویت حرفه‌ای و برنامه درسی پنهان قرار گیرد و به نوبه خود بر رفتارهای حرفه‌ای دانشجویان تأثیر بگذارد. از طرفی همانطور که می‌دانیم بسیاری از رفتارهای افراد در جامعه امروزی، تحت تأثیر ارزش‌های اخلاقی آنهاست. از این رو توجه به اصول اخلاقی، خصوصاً برای دانشجویان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. این تحقیق به دنبال بررسی تأثیر هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران است. با توجه به اهمیت هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی در موفقیت فردی و حرفه‌ای دانشجویان، و همچنین نقش برنامه درسی پنهان در شکل‌گیری این ویژگی‌ها، این پژوهش می‌تواند به درک بهتر از عوامل مؤثر بر تربیت اخلاقی و حرفه‌ای دانشجویان کمک کند. نتایج این تحقیق می‌تواند برای سیاست‌گذاران آموزشی، اساتید و مدیران دانشگاه‌ها در جهت بهبود برنامه‌های آموزشی و پرورشی مفید باشد. فواید آنی و آتی پژوهش حاضر، شناسایی ابعاد و شاخص‌های هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان، ایجاد آگاهی نسبی از مفهوم هویت حرفه‌ای با رویکرد

برنامه درسی پنهان و هوش اخلاقی و ارائه مدل تاثیر هويت حرفه ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه های استان مازندران است. همچنین کمک به مسئولین و مدیران دانشگاه برای تدوین استراتژی های بلندمدت جهت ارتقاء هويت حرفه ای با رویکرد برنامه درسی و هوش اخلاقی در دانشجویان از فواید آنی و پیامدهای کاربردی این پژوهش است. بنابراین با عنایت به مطالب ارائه شده، سوال اصلی پژوهش حاضر این است که: مدل تاثیر هويت حرفه ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه های استان مازندران چگونه است؟

پژوهش های انجام شده در سال های اخیر نشان می دهد هويت حرفه ای به عنوان سازه ای چندبعدی، تحت تاثیر عوامل فردی، آموزشی، اخلاقی و سازمانی شکل می گیرد. انصاری و همکاران (۱۴۰۳) در مطالعه ای با استفاده از نظریه داده بنیاد به این نتایج دست یافتند که تکامل هويت حرفه ای دبیران تربیت بدنی در قالب شرایط علی، زمینه ای و مداخله گر، راهبردها و پیامدها قابل تبیین است و راهبردهایی نظیر توسعه بهره‌وری تخصصی، مدیریت دانش و تقویت تعاملات حرفه ای نقش کلیدی دارند. همچنین حسینی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که بین اعضای هیئت علمی هم‌خون و غیرهم‌خون از نظر هويت حرفه ای تفاوت معناداری وجود ندارد، هرچند در اغلب شاخص های بهره‌وری پژوهشی تفاوت هایی مشاهده شد. در حوزه اخلاق حرفه ای، استادغلامی و همکاران (۱۴۰۳) در مطالعه ای نشان دادند که هويت حرفه ای و ویژگی های شخصیتی حسابرسان می تواند بر قضاوت و اظهار نظر اخلاقی آنان اثرگذار باشد. عسگری (۱۴۰۳) نیز در پژوهشی به این نتایج دست یافت که هويت حرفه ای، شناخت و تحصیلات معلم نقش مهمی در بهبود ارزیابی پویا و ارتقای فرآیند آموزشی ایفا می کند. در مطالعه ای دیگر، حضرتی و همکاران (۱۴۰۳) بیان کردند که فراهم سازی جو یادگیری حمایتی توسط مدرسین بالینی، بستر مناسبی برای رشد هويت حرفه ای دانشجویان علوم پزشکی فراهم می سازد. یافته های پژوهشی نشان می دهد تحولات آموزشی نیز در بازسازی هويت حرفه ای نقش دارند؛ به گونه ای که فلاح و همکاران (۱۴۰۳) در مطالعه ای دریافتند آموزش آنلاین موجب بازسازی هويت شخصی، آموزشی و اجتماعی معلمان *EAP* می شود. همچنین جلالی و همکاران (۱۴۰۲) به این نتایج دست یافتند که برنامه های تربیت معلم تأثیر معناداری بر شکل گیری هويت حرفه ای دانشجومعلمان دارد و نوع هويت در سال های ابتدایی و پایانی تحصیل متفاوت است. از منظر رفتار اخلاقی، محسن زاده گلفرانی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی نشان دادند که رفتار اخلاقی اثر مثبت و معناداری بر هويت سازمانی و حرفه ای حسابرسان دارد. طباطبایی و خباز مافی نژاد (۱۴۰۲) نیز در مطالعه ای به این نتیجه رسیدند که نظریه های هويت و یادگیری اجتماعی، به ویژه رویکردهای سازنده‌گرا، بیشترین کاربرد را در تبیین هويت حرفه ای دانشجویان علوم پزشکی دارند. در ارتباط با برنامه درسی پنهان، یگانه و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی نشان دادند که

عناصر محیط آموزشی به عنوان برنامه درسی پنهان، نقش تعیین کننده‌ای در شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای دانشجویان مهندسی ایفا می‌کند. همچنین یعقوبی صالح‌آبادی و پورزمانی (۱۴۰۱) به این نتایج دست یافتند که هویت حرفه‌ای به صورت مستقیم و غیرمستقیم (از طریق ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی اخلاقی) بر قضاوت اخلاقی حساب‌برسان اثرگذار است. در نهایت، عرب‌باقرانی و همکاران (۱۴۰۰) و محمدی و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعاتی جداگانه نشان دادند که برنامه درسی پنهان نقش مؤثری در تقویت هوش اخلاقی و شکل‌گیری ابعاد مختلف هویت حرفه‌ای دانش‌آموزان و دانشجویان دارد. در پیشینه خارجی پژوهش، مطالعات متعددی به تبیین هویت حرفه‌ای، برنامه درسی پنهان و هوش اخلاقی پرداخته‌اند. تریپ و لیو (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای کیفی نشان دادند که پیشینه تحصیلی و تجربیات حرفه‌ای نقش تعیین‌کننده‌ای در درک هویت حرفه‌ای متخصصان *STEM* دارد و تقویت این هویت می‌تواند مشارکت و ماندگاری دانشجویان را افزایش دهد. هان (۲۰۲۴) نیز به این نتایج دست یافت که یادگیری مبتنی بر مسئله (*PBL*) به شکل معناداری موجب تعمیق درک نقش حرفه‌ای و تقویت هویت و اعتماد به نفس معلمان می‌شود. در حوزه آموزش پزشکی، کیم و همکاران (۲۰۲۴) با تأکید بر رویکرد فضیلت‌محور نشان دادند که توجه همزمان به ابعاد اخلاقی و مهارتی، می‌تواند به پرورش پزشکانی همدل و متعهد منجر شود و نوعی تغییر پارادایم در آموزش پزشکی ایجاد کند. همچنین او و گو (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای در چین بیان کردند که هویت حرفه‌ای معلمان، متأثر از زمینه فرهنگی و تعاملات کلاسی است و این هویت مستقیماً بر شیوه‌های تدریس چندزبانه آنان اثر می‌گذارد. از سوی دیگر، پژوهش‌ها بر نقش محیط آموزشی و برنامه درسی پنهان در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای تأکید دارند. کارنر و اشنايدر (۲۰۲۴) در مروری بر برنامه درسی پنهان نشان دادند که هنجارها و تعاملات غیررسمی آموزشی، نقش مهمی در شکل‌گیری هویت اجتماعی و حرفه‌ای یادگیرندگان ایفا می‌کند. آران‌دل و همکاران (۲۰۲۴) و نوژیما و موری‌موتو (۲۰۲۴) نیز در مطالعاتی بر دانشجویان مامایی و پرستاری به این نتایج دست یافتند که مواجهه با الگوهای رفتاری مثبت در محیط‌های بالینی و طراحی برنامه‌های آموزشی هدفمند، به تقویت هویت حرفه‌ای و خودکارآمدی دانشجویان منجر می‌شود. در همین راستا، شلینگس و همکاران (۲۰۲۴) نشان دادند که استفاده از استعاره‌ها و گفت‌وگوهای تأملی در میان دانشجومعلم، موجب افزایش آگاهی آنان نسبت به نقش حرفه‌ای خود می‌شود. در حوزه هوش اخلاقی و اخلاق حرفه‌ای، روزاک و همکاران (۲۰۲۴) و محمدی و همکاران (۲۰۲۴) ابزارهای معتبر روان‌سنجی برای سنجش هوش اخلاقی توسعه دادند و بر اهمیت سنجش این سازه در محیط‌های آموزشی و حرفه‌ای تأکید کردند. همچنین ریحانی و همکاران (۲۰۲۴) به این نتایج دست یافتند که هوش اخلاقی نقش محافظتی در برابر بی‌صدقتی بالینی دانشجویان پزشکی دارد. پژوهش‌های مرتبط با برنامه درسی پنهان، از جمله مطالعات ژو (۲۰۲۴)، ابیدین و همکاران (۲۰۲۴)، نگ و همکاران (۲۰۲۴) و شولتز و همکاران (۲۰۲۴) نشان می‌دهد که برنامه درسی پنهان، از طریق انتظارات فرهنگی، تعاملات بالینی و

هنجارهای نهادی، تأثیرات مثبت و منفی معناداری بر شکل‌گیری هویت حرفه‌ای و اخلاقی دانشجویان دارد. در نهایت، مطالعات پیشین در سال‌های اخیر، از جمله پژوهش‌های باچی و همکاران (۲۰۲۳)، اسپوزو و همکاران (۲۰۲۳)، ژانگ و همکاران (۲۰۲۳)، اسمیت و همکاران (۲۰۲۳)، چاوز روجاس و همکاران (۲۰۲۳)، کلار و همکاران (۲۰۲۳) و بانگاس و همکاران (۲۰۲۱)، به این جمع‌بندی می‌رسند که هویت حرفه‌ای پدیده‌ای پویا و چندبعدی است که تحت تأثیر برنامه‌های درسی، محیط‌های آموزشی، تعاملات اجتماعی، هیجانات تحصیلی و ارزش‌های اخلاقی شکل می‌گیرد. این یافته‌ها به‌طور ضمنی بر ضرورت توجه همزمان به هویت حرفه‌ای، برنامه درسی پنهان و هوش اخلاقی در نظام‌های آموزش عالی تأکید دارند و خلأ پژوهشی موجود در بررسی مدل‌های تلفیقی این متغیرها را برجسته می‌سازند. بنابراین در این پژوهش، تأثیر هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران به منظور ارائه مدل مورد بررسی قرار گرفت. در انتها نیز مدل اولیه پژوهش ارائه شده است.

شکل ۱. مدل اولیه پژوهش

روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، آمیخته (کیفی-کمی) است. در بخش کیفی از روش نظریه داده‌بنیاد با رویکرد پارادایمی اشتراوس و کوربین و تحلیل مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته خبرگان استفاده شد که طی آن داده‌ها با کدگذاری باز و محوری تحلیل و مقوله‌ها در قالب شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، پدیده محوری، کنش‌ها و پیامدها سازمان‌دهی شدند. در بخش کمی، روش توصیفی-پیمایشی برای بررسی وضعیت موجود به کار رفت. ابتدا ابعاد هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان از طریق مطالعه منابع و مصاحبه با خبرگان استخراج شد. سپس این ابعاد به صورت کمی و با روش توصیفی-همبستگی اعتبارسنجی گردید. در نهایت، بر اساس یافته‌های کیفی و کمی، مدل تأثیر هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران ارائه شد. جامعه آماری شامل ۱۲ نفر از خبرگان در بخش کیفی (تا رسیدن به اشباع نظری) و ۴۷۵۰۷ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران در بخش کمی بود.

گردآوری داده‌ها در این پژوهش به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام شد؛ بدین صورت که در روش کتابخانه‌ای، با مطالعه کتب، مقالات و اسناد علمی، مبانی نظری و پیشینه پژوهش استخراج گردید و در روش میدانی، داده‌ها در دو بخش کیفی و کمی جمع‌آوری شد. در بخش کیفی از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان برای شناسایی ابعاد و شاخص‌های هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان استفاده شد و در بخش کمی، پرسش‌نامه محقق ساخته هویت حرفه‌ای و پرسش‌نامه استاندارد هوش اخلاقی لیک و کیل (۲۰۱۱) به کار رفت. روایی ابزارهای کیفی از طریق بازبینی مشارکت‌کنندگان، بررسی همکاران و مشارکت در تحلیل داده‌ها تأیید شد. روایی ابزارهای کمی با استفاده از روایی صوری، محتوایی (CVI) و (CVR) و روایی سازه (همگرا و واگرا) بررسی و تأیید گردید. پایایی ابزارها نیز با شاخص‌های آماری مناسب در مدل‌یابی معادلات ساختاری مورد تأیید قرار گرفت. در این پژوهش، تحلیل داده‌ها در دو بخش کیفی و کمی انجام شد. در بخش کیفی، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته بر اساس طرح پارادایمی نظریه داده‌بنیاد و از طریق کدگذاری باز، محوری و گزینشی تحلیل گردید و مفاهیم و مقوله‌ها بر اساس فراوانی و ارتباط مفهومی پالایش شدند. بر این اساس، ابعاد و مؤلفه‌های اصلی استخراج و مبنای تدوین پرسش‌نامه اولیه و نهایی قرار گرفت. در بخش کمی، از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار استفاده شد. همچنین برای تحلیل استنباطی، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی و مدل‌یابی معادلات ساختاری به کار رفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS، LISREL، PLS و MAXQDA انجام شد. مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری زیر نظر کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل و با کد اخلاقی به گرفته انجام IR.IAU.BABOL.REC.1403.069 شناسه است.

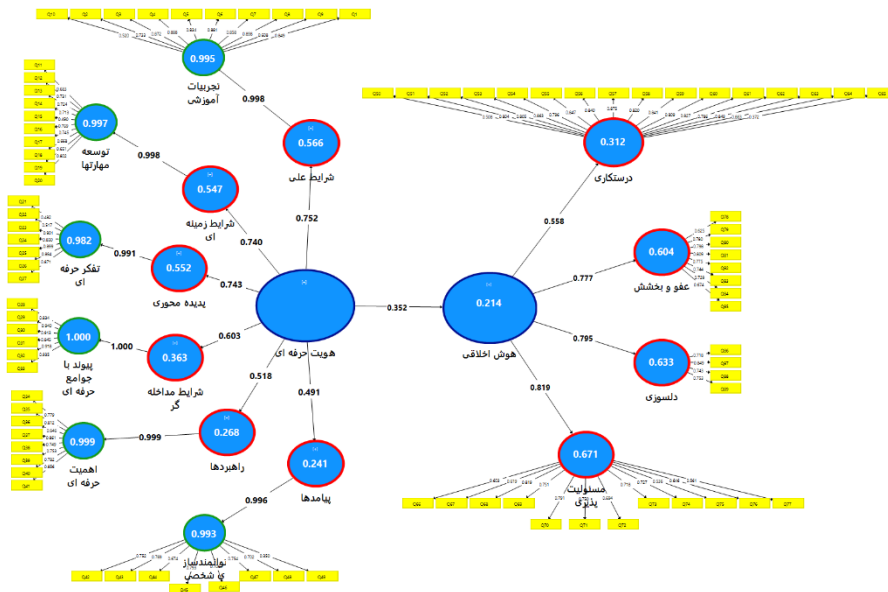
یافته‌ها

بر اساس کل فرآیند کدگذاری انجام‌شده (باز، محوری و گزینشی) و در راستای اهداف بخش کیفی پژوهش، جدول زیر به صورت یکپارچه و پارادایمی تنظیم شده است تا نشان دهد هر یک از مؤلفه‌های پارادایمی، ناظر به چه هدف کیفی در پژوهش بوده‌اند.

جدول ۱. اهداف کیفی پژوهش بر اساس الگوی پارادایمی نظریه داده‌بنیاد

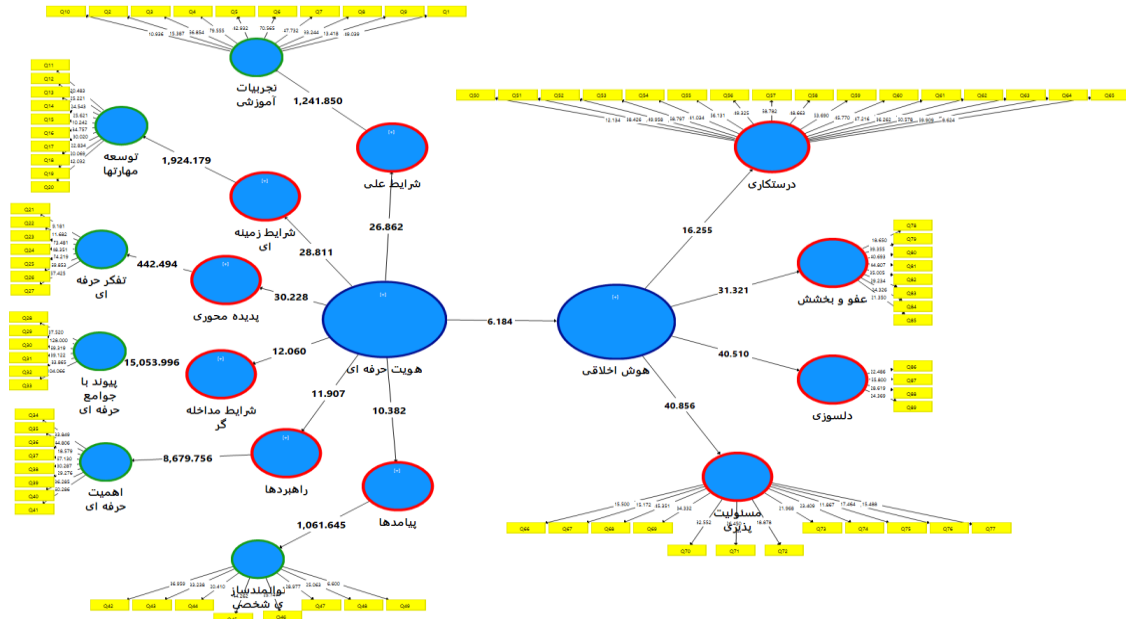
مؤلفه پارادایمی	مقوله‌های محوری استخراج‌شده	هدف کیفی متناظر در پژوهش
شرایط علی	یادگیری عملی و کاربردی، توسعه مهارت‌های فردی و گروهی، یادگیری فعال و تفکر انتقادی، تعامل با مربیان و متخصصان، آموزش‌های تخصصی و بین‌رشته‌ای	شناسایی عوامل و تجربیات آموزشی مؤثر بر شکل‌گیری و تقویت هویت حرفه‌ای دانشجویان با رویکرد برنامه درسی پنهان
شرایط زمینه‌ای	مهارت‌های فردی و ارتباطی، مهارت‌های تخصصی و حرفه‌ای، مهارت‌های تصمیم‌گیری و رهبری، مهارت‌های خلاقیت و نوآوری	تبیین بسترها و شرایط محیطی، آموزشی و فردی مؤثر بر فرآیند شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجویان
شرایط مداخله‌گر	شبکه‌سازی و تعاملات حرفه‌ای، دسترسی به منابع علمی و عملی، مشاوره و راهنمایی حرفه‌ای، فرصت‌های شغلی و نوآوری	شناسایی عوامل تسهیل‌گر یا تعدیل‌کننده‌ای که می‌توانند شدت، جهت یا کیفیت شکل‌گیری هویت حرفه‌ای را تحت تأثیر قرار دهند
پدیده محوری	آگاهی و تحلیل حرفه‌ای، تعهد و انگیزه حرفه‌ای، یادگیری و رشد مداوم، تجربه‌های عملی و فکری، نگرش و ارتباط حرفه‌ای	تبیین ماهیت، ابعاد و مؤلفه‌های اصلی هویت حرفه‌ای دانشجویان در چارچوب برنامه درسی پنهان
راهبردها (کنش‌ها/واکنش‌ها)	توسعه مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای، ارتقاء ارتباطات و تعاملات حرفه‌ای، مدیریت و توسعه شغلی، انعطاف‌پذیری و انطباق حرفه‌ای، توسعه شبکه‌های حرفه‌ای و منابع	شناسایی راهبردها و کنش‌های فردی و آموزشی که دانشجویان و نظام آموزشی برای تقویت هویت حرفه‌ای اتخاذ می‌کنند
پیامدها	تقویت مهارت‌های فردی، ارتقای توانمندی‌های شغلی و حرفه‌ای، ایجاد انگیزه و اعتماد به نفس، انعطاف‌پذیری و انطباق شخصی، رشد و توسعه اجتماعی و حرفه‌ای	تبیین نتایج و پیامدهای فردی، حرفه‌ای و اجتماعی ناشی از شکل‌گیری هویت حرفه‌ای مبتنی بر برنامه درسی پنهان

مدل ساختاری تأثیر هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان بر هوش اخلاقی دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران با استفاده از آزمون معادلات ساختاری در حالت تخمین ضرایب مسیر و معنی‌داری آنها در قالب نمودارهای زیر ارائه می‌شود.

نمودار ۱. رابطه هویت پنهان با هوش اخلاقی در حالت تخمین ضرایب مسیر

نتایج نشان می‌دهد که هویت حرفه‌ای با رویکرد برنامه درسی پنهان تأثیر مثبت و معناداری بر هوش اخلاقی دانشجویان دارد ($\beta=0.352$) و ۲۱.۴ درصد از واریانس آن را تبیین می‌کند. بررسی مؤلفه‌ها بیانگر آن است که هویت حرفه‌ای بیشترین تأثیر را بر مسئولیت‌پذیری ($\beta=0.819$) و دلسوزی ($\beta=0.795$) دارد. همچنین اثر آن بر عفو و بخشش ($\beta=0.777$) و دستکاری ($\beta=0.558$) نیز قوی و معنادار است. این یافته‌ها نشان می‌دهد تقویت هویت حرفه‌ای می‌تواند به ارتقای ابعاد مختلف هوش اخلاقی دانشجویان منجر شود. به‌ویژه مؤلفه‌های رفتاری و اجتماعی هوش اخلاقی بیش از سایر ابعاد تحت تأثیر هویت حرفه‌ای قرار دارند. بر این اساس، توجه به برنامه درسی پنهان در دانشگاه‌ها می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای همزمان هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی دانشجویان ایفا کند.

نمودار ۲. رابطه هویت پنهان با هوش اخلاقی در حالت معنی داری ضرایب مسیر

نتایج نشان می‌دهد که تمامی روابط بین هویت حرفه‌ای و عوامل برنامه درسی پنهان، از جمله شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر و راهبردها، به‌طور معنی‌داری معنادار هستند. همچنین هویت حرفه‌ای تأثیر قوی و معناداری بر پیامدها و ابعاد هوش اخلاقی، شامل درستکاری، عفو و بخشش، دلسوزی و مسئولیت‌پذیری، دارد. بالاترین آماره تی مربوط به دلسوزی و مسئولیت‌پذیری است که نشان‌دهنده تأثیر بسیار قوی هویت حرفه‌ای بر این مؤلفه‌هاست. این یافته‌ها اهمیت برنامه‌های درسی پنهان را در تقویت همزمان هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی دانشجویان تأیید می‌کند.

پژوهش حاضر نشان داد تجربیات آموزشی مستقیم و غیررسمی نقش مهمی در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجویان دارند و پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها فرصت‌های یادگیری عملی مانند کارآموزی، پروژه‌ها و کارگاه‌های مهارتی فراهم کنند. برگزاری نشست‌های علمی، تعامل با متخصصان و استفاده از روش‌های تدریس مشارکتی و مسئله‌محور، مهارت‌های حرفه‌ای دانشجویان را تقویت می‌کند. فراهم کردن محیط دانشگاهی پویا با امکانات مناسب و تعاملات اجتماعی مؤثر، توسعه مهارت‌ها و هویت حرفه‌ای را تسهیل می‌کند. ارتقای فرهنگ حرفه‌ای، ارزش‌ها و باورهای دانشگاهی و برنامه‌های منتورینگ، مسیر رشد حرفه‌ای و اخلاقی دانشجویان را هموار می‌سازد. ترکیب تجربه‌های عملی، آموزش اخلاقی و فرصت‌های پژوهشی، زمینه رشد همزمان هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی دانشجویان را فراهم می‌کند. پژوهش نشان داد که شرایط علی، شامل تجربیات آموزشی مستقیم و غیررسمی، تأثیر قابل توجهی بر شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجویان دارد. این یافته با نتایج پژوهش انصاری و همکاران (۱۴۰۳) و باقری اصل و همکاران (۱۴۰۰) همسو است که نشان دادند محیط‌های یادگیری مشارکتی و تجربیات عملی نقش کلیدی در توسعه هویت حرفه‌ای دارند و تعامل با محیط‌های واقعی و کاربرد دانش در موقعیت‌های عملی، باعث تقویت این هویت می‌شود. همچنین، مطالعات کشمیری و بهرام‌نژاد (۱۴۰۲)، صادقی و هواس بیگی (۱۳۹۵) و کیم و همکاران (۲۰۲۴) نشان دادند که برنامه‌های درسی پنهان مانند فعالیت‌های گروهی و پروژه‌های عملی تأثیر قابل توجهی بر توسعه هویت حرفه‌ای دارند. در کنار آن، پژوهش حاضر نشان داد که شرایط زمینه‌ای، شامل محیط دانشگاه، امکانات آموزشی و تعاملات اجتماعی، نقش مهمی در توسعه مهارت‌ها و هویت حرفه‌ای دانشجویان دارد؛ این نتیجه با تحقیقات باقری اصل و همکاران (۱۴۰۰) و او و گو (۲۰۲۴) مطابقت دارد که تأکید کردند محیط دانشگاهی پویا و فرصت‌های یادگیری عملی باعث تقویت مهارت‌های حرفه‌ای و هویت دانشجویان می‌شود. یافته‌های مربوط به پدیده محوری نیز نشان می‌دهد که عواملی مانند فرهنگ دانشگاهی، نقش اساتید و فارغ‌التحصیلان موفق، فرصت‌های یادگیری عملی و ارزش‌های حاکم بر محیط علمی، ۵۵.۲ درصد تغییرات هویت حرفه‌ای را توضیح می‌دهند. این یافته با پژوهش انصاری و همکاران (۱۴۰۳) و کوهن آزاریا و زمیر (۲۰۲۳) همسو است که تأکید کردند فرهنگ دانشگاهی و الگوهای موفق حرفه‌ای نقش کلیدی در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دارند. در زمینه شرایط مداخله‌گر، یافته‌ها نشان داد که ایجاد فرصت‌های کارآموزی، برگزاری همایش‌های تخصصی و برنامه‌های منتورینگ، تعامل دانشجویان با جوامع حرفه‌ای را افزایش داده و هویت حرفه‌ای آن‌ها را تقویت می‌کند؛ این نتیجه با مطالعات واکر و رایبسون (۲۰۲۲) و کریشنا و همکاران (۲۰۲۳) همخوانی دارد. همچنین، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که راهبردهای آموزشی، سازمانی و فردی تأثیر بسزایی بر توسعه نگرش حرفه‌ای دارند، که با

نتایج گائو و همکاران (۲۰۲۴) و آهوجا (۲۰۲۳) همسو است و نشان می‌دهد استفاده از روش‌های نوین یادگیری و ایجاد ارتباط با صنعت باعث آماده‌سازی مؤثر دانشجویان برای ورود به بازار کار می‌شود. پژوهش حاضر همچنین تأکید کرد که هویت حرفه‌ای تأثیر مثبت بر هوش اخلاقی دانشجویان، به ویژه در ابعاد دلسوزی و مسئولیت‌پذیری، دارد؛ این یافته با مطالعات استاد غلامی و همکاران (۱۴۰۳)، محسن‌زاده و همکاران (۱۴۰۲) و وندرسینگل و بروئر (۲۰۲۱) همخوانی دارد که نشان داد توسعه هویت حرفه‌ای باعث افزایش تعهد اخلاقی و رفتارهای مسئولانه دانشجویان می‌شود. به‌طور کلی، مقایسه با پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که یافته‌های حاضر نه تنها با تحقیقات داخلی و خارجی همسو است، بلکه اهمیت برنامه درسی پنهان، محیط‌های یادگیری عملی و فرصت‌های تعامل با متخصصان را در تقویت همزمان هویت حرفه‌ای و هوش اخلاقی دانشجویان برجسته می‌کند و بر نقش دانشگاه‌ها و سیاست‌گذاران آموزشی در فراهم کردن شرایط یادگیری مؤثر و اخلاقی تأکید دارد.

تشکر و قدردانی

از کلیه افرادی که با همکاری صادقانه خود امکان انجام این تحقیق را فراهم ساختند، نهایت قدردانی به عمل می‌آید. بدون همراهی این عزیزان، اجرای پژوهش حاضر میسر نمی‌شد.

تعارض منافع

در انجام پژوهش حاضر هیچ‌گونه تعارض منافع مالی، علمی یا شخصی وجود نداشته است.

موازین اخلاقی

این پژوهش مطابق با اصول اخلاقی پژوهش‌های علمی انجام شده است. مشارکت‌کنندگان با آگاهی کامل در تحقیق شرکت کرده و اطلاعات آنان محرمانه تلقی شد. نتایج صرفاً در چارچوب اهداف علمی پژوهش مورد استفاده قرار گرفت و از ذکر نام یا مشخصات فردی شرکت‌کنندگان خودداری گردید. حقوق مادی و معنوی و بایدها و نبایدهای مالکیت فکری محققان بر اساس قانون کپی رایت و با ذکر منابع محفوظ مانده است. این پرسشنامه‌ها بدون نام بود و در تکمیل آنها اجباری در میان نبوده است. لازم به ذکر است که مقاله حاضر با کد اخلاق *IR.IAU.BABOL.REC.1403.069* تأیید شده است.

منابع

- استادغلامی، عزیزه؛ بنی‌مه‌د، بهمن؛ و کیلی‌فرد، حمیدرضا؛ طالب‌نیا، قدرت‌اله (۱۴۰۳). تأثیر هویت حرفه‌ای، نسبی‌گرایی اخلاقی و ایده‌آل‌گرایی اخلاقی بر اظهار نظر حسابرس. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۵ (۵۷)، ۷۳-۸۴.
- انصاری، حسین؛ امیرحسینی، سیداحسان؛ قاسمی، حمید (۱۴۰۳). طراحی الگوی تکامل هویت حرفه‌ای دبیران تربیت بدنی با استفاده از نظریه داده‌بنیاد. دوماهنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۱۵ (۳).
- برات‌پور، شهرزاد؛ نادری، فرح (۱۴۰۲). رابطه علی‌هوش معنوی و هوش اخلاقی با دلبستگی به خدا از طریق تصویر فرد از خدا در دانشجویان. فصلنامه دستاوردهای روان‌شناختی، ۳۰ (۱)، ۲۰۵-۲۲۲.
- جلالی، مهری؛ سروش، محمدمهدی؛ خمیجانی‌فراهانی، علی‌اکبر (۱۴۰۲). تربیت معلم و شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان زبان انگلیسی. فصلنامه نقد زبان و ادبیات خارجی، ۲۰ (۳۰)، ۲۳۸-۲۱۱.
- حسینی، فاطمه؛ سلیمی، قاسم؛ محمدی، مهدی؛ میرزاییگی، مهدیه؛ حیدری، الهام (۱۴۰۳). ارزیابی هویت حرفه‌ای و بهره‌وری پژوهشی اعضای هیئت‌علمی هم‌خون و غیرهم‌خون. مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، ۱۴ (۴۵).
- حضرتی، حکیمه؛ بهشید، مژگان؛ مهاری، آرمین (۱۴۰۳). تجارب مدرسین بالینی در فراهم‌سازی جو یادگیری حمایتی برای رشد هویت حرفه‌ای دانشجویان علوم پزشکی. تصویر سلامت، ۱۵ (۱).
- طباطبایی، زهرا سادات؛ خباز مافی‌نژاد، محبوبه (۱۴۰۲). شکل‌گیری هویت حرفه‌ای و نظریه‌های زیربنایی آن در دانشجویان علوم پزشکی. دایره‌المعارف اخلاق پزشکی اسلامی، ۱-۲۲.
- عرب‌بافرانی، فرزاد؛ مصدق، هاد؛ رفیعی، محسن (۱۴۰۰). بررسی نقش برنامه درسی پنهان در تقویت هوش اخلاقی دانش‌آموزان. نشریه مدیریت بر آموزش سازمان‌ها، ۱۰ (۴)، ۹۵-۱۱۶.
- عسگری، لیلا (۱۴۰۳). تأثیر هویت حرفه‌ای، شناخت و تحصیلات معلم بر فرایند ارزیابی پویا. پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، ۱۴ (۲).
- فلاح، ناهید؛ عطایی، محمودرضا؛ هاشمی، سیدمحمدرضا (۱۴۰۳). تأثیر آموزش آنلاین بر بازسازی هویت حرفه‌ای معلمان ایرانی. EAP، دوره ۸ (۲)، شماره پیاپی ۲۰.
- محمدی، مهدی؛ ناصری‌چهرمی، رضا؛ میرغفاری، فاطمه؛ خادمی، سولماز؛ طاهری، فروزان؛ صیدی، مریم (۱۴۰۰). طراحی چارچوب شناخت هویت حرفه‌ای دانشجویان پزشکی بر اساس برنامه درسی پنهان: رویکرد فراترکیب. فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۸ (۷۰)، ۳۴-۲۱.

- یاری دهنوی، مراد؛ شفیعی داپورواری، نعیمه (۱۴۰۰). واکاوی تجارب زیسته دانشجو-معلم از تعامل هویت حرفه‌ای و فلسفه تربیتی شخصی آنها. فصلنامه علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۹ (۱۶)، ۳۱۹-۲۹۳.
- یعقوبی صالح‌آبادی، رسول؛ پورزمانی، زهرا (۱۴۰۱). تحلیل رابطه هویت حرفه‌ای و جهت‌گیری اخلاقی با قضاوت اخلاقی حساب‌برسان مستقل. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۷ (۳)، ۱۳۸-۱۳۱.
- یگانه، سمانه؛ صمدی، پروین؛ احمدی، پروین (۱۴۰۱). تبیین فرایند تأثیرگذاری برنامه درسی پنهان در شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای دانشجویان مهندسی. فصلنامه علمی دانشگاه فنی و حرفه‌ای (کارافن)، ۱۹ (ویژه‌نامه)، ۲۵۴-۲۳۱.

- Ahuja, S. (2023). Professional identity threats in interprofessional collaborations: A case of architects in professional service firms. *Journal of Management Studies*, 60(2), 428–453. <https://doi.org/10.1111/joms.12847>
- Bacci, J. L., Mangrum, J. S., Jefferson, C. G., Sovereigns, T., Gin, G., Wakuzawa, K., & Odegard, P. (2023). Impact of pre-advanced pharmacy practice experience (APPE) curriculum on student pharmacists' professional identity formation. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 100, 121. <https://doi.org/10.1016/j.ajpe.2023.100121>
- Banegas, D. L., Pinner, R. S., & Larrondo, I. D. (2021). Funds of professional identity in language teacher education: A longitudinal study on student-teachers. *TESOL Quarterly*, 56(2), 445–473.
- Chavez Rojas, J., Faure Ninoles, J., & Barril Madrid, J. P. (2023). The construction of teachers' professional identity: An analysis of subjective learning experiences. *European Journal of Teacher Education*, 46(2), 256–273.
- Liu, C., Wan, P., Hwang, G. J., Tu, Y. F., & Wang, Y. (2021). From competition to social interaction: A mobile team-based competition approach to promoting students' professional identity and perceptions. *Interactive Learning Environments*. <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1823855>
- Ng, I. K., Tan, L. F., Goh, W. G., Thong, C., Teo, K. S., & Teo, D. B. (2024). Revisiting the conceptualisation and implications of medicine's 'hidden curriculum'. *Journal of the Royal College of Physicians of Edinburgh*, 14782715241293814.
- Parra Larrotta, S., Hernández Rincón, E. H., Niño Correa, D., Jaimes Peñuela, C. L., & Romero Tapia, A. E. (2025). Effects of the hidden curriculum in medical education: Scoping review. *JMIR Medical Education*, 11, e68481. <https://doi.org/10.2196/68481>

- Reihani, H., Zare, F., Moosavi, M., & Amini, M. (2024). The correlation between medical students' clinical dishonesty, psychological distress, and moral intelligence. *BMC Medical Education*, 24(1), 1217. <https://doi.org/10.1186/s12909-024-05572-2>
- Rossouw, N., & Frick, L. (2023). A conceptual framework for uncovering the hidden curriculum in private higher education. *Cogent Education*, 10(1), 2191409.
- Schultz, K., Cofie, N., Braund, H., Joneja, M., Watson, S., Drover, J., ... & Dalgarno, N. (2024). The hidden curriculum across medical disciplines: An examination of scope, impact, and context. *Canadian Medical Education Journal*, 15(1), 15–25.